

שאלה: מדוע נחשב התלמוד (הגמרא) להיות מקור-סמכות העליון ביותר?

תשובה: הרמב"ם (הלכות תשובה פ"ג ה"ח) מגדיר מי הוא הנחשב להיות "כופר בתורה"? מי שאינו מקבל נאמנות או סמכות תורה שבכתב או תורה שבעל פה שקבלנו בסיני, או המכחיש את מגידיה (כלומר חולק על אישי חז"ל).

הרמב"ם מחנך אותנו כי היו ארבעים דורות מאז משה רבינו ועד רבינא ורב אשי שהם העורכים והמספמים את כל תלמוד הבבלי. הרמב"ם בהקדמתו לספרו על הלכות מונה והולך אחד לאחד ובשם מי הם הדורות הללו. זו לשונו:

"נמצא מרב אשי עד משה רבינו עליו השלום ארבעים דורות. ואלו הן: רב אשי מרבא, ורבא מרבה, ורבה מרב הונא, ורב הונא מר' יוחנן ורב ושמואל, ור' יוחנן ורב ושמואל מרבינו הקדוש, ורבינו הקדוש מרבן שמעון אביו, ורבן שמעון מרבן גמליאל אביו, ורבן גמליאל מרבן שמעון אביו, ורבן שמעון מרבן גמליאל הזקן אביו, ורבן גמליאל הזקן מרבן שמעון אביו, ורבן שמעון מהלל אביו, ושמאי והלל משמיעה ואבטליון, ושמעיה ואבטליון מיהודה ושמעון, ויהודה ושמעון מיהושע בן פרחיה ונתאי הארבלי, ויהושע ונתאי מיוסי בן יעזר ויוסף בן יוחנן, ויוסי בן יעזר ויוסף בן יוחנן מאנטיגנוס, ואנטיגנוס משמעון הצדיק, ושמעון הצדיק מעזרא, ועזרא מברוך, וברוך מירמיהו, וירמיהו מצפניה, וצפניה מחבקוק, וחבקוק מנחום, ונחום מיואל, ויואל ממיכה, ומיכה מישעיה, וישעיה מעמוס, ועמוס מהושע, והושע מזכריה, וזכריה מיהוידע, ויהוידע מאלישע, ואלישע מאליהו, ואליהו מאחיה, ואחיה מדוד, ודוד משמואל, ושמואל מעלי, ועלי מפנחס, ופנחס מיהושע, ויהושע ממשה רבינו, ומשה רבינו מפי הגבורה. נמצא שכולם מה' אלוהי ישראל.

כל אלו החכמים הנזכרים הם גדולי הדורות. מהם ראשי ישיבות, ומהם ראשי גליות, ומהם סנהדרי גדולה. ועמהם בכל דור ודור, אלפים ורבבות, ששמעו מהם ועמהם. רבינא ורב אשי, הם סוף חכמי הגמרא. ורב אשי, הוא שחיבר הגמרא הבבלי, בארץ שנער [=בבל], אחר שחיבר ר' יוחנן הגמרא ירושלמית, בכמו מאה שנה. וענין שני הגמרות הוא, [הוא] פירוש דברי המשניות, וביאור עמקותיה, ודברים שנתחדשו בכל בית דין ובית דין, מימות רבינו הקדוש ועד חיבור הגמרא. ומשני הגמרות, ומן התוספתות, ומספרא וספרי, מכולם יתבאר האסור והמותר, הטמא והטהור, החיוב והפטור, הפסול והכשר, כמו שהעתיקו איש מפי איש, מפי משה רבינו מסיני.

גם יתבאר מהם דברים, שגזרו חכמים ונביאים שבכל דור ודור, לעשות סיג לתורה, כמו ששמעו ממשה בפירוש, שנאמר (ויקרא יח, ל) "ושמרתם את

משמרתתי", עָשׂוּ משמרת למשמרתי (מועד קטן ה' ע"א). וכן יתבאר מהם, המנהגות והתקנות שהתקינו או שנהגו בכל דור ודור, כמו שראו בית דין של אותו הדור. לפי שאסור לסור מהם, שנאמר (דברים יז, יא) "לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל". וכן משפטים ודינים מופלאים, שלא קיבלום ממשה, ודנו בהם בית דין של אותו הדור במדות שהתורה נדרשת בהן, ופסקו אותם הזקנים, וגמרו שהדין כך הוא, הכל חיבר רב אשי בגמרא, מימות משה ועד ימיו". עד כאן לשונו הנפלאה של הרמב"ם.

ואם יאמר האדם, כיצד נדע מה לעשות? הרי לשון הגמרא היא בארמית, ואין אנו בקיאים בה. וכן דברי הגמרא אינם מסודרים כראוי אלא עוברים מנושא לנושא אחר, דרך הַקְשָׁרִים [=אסוסיאציה]. וגם לפעמים דנים על אותו הנושא גם במסכתות אחרות, והמסקנות שם אינן זהות זו לזו? וגם בכל חילוקי הדיעות בין החכמים, לא הודיעו לנו לפי מי פוסקים?

על זה שלח הקב"ה שליח נאמן, הרמב"ם, שסידר לנו בספרו כל הדברים בלשון קלה, ספר ערוך היטב בסידור חינוכי שיהיה לנו קל לקלוט הדברים וגם קל לזכור בעל פה. כך לשון הרמב"ם בסוף הקדמתו הנ"ל:
"ובזמן הזה תקפו הצרות יתירות, ודחקה השעה את הכל, ואבדה חכמת חכמינו, ובינת נבוינו נסתרה. לפיכך, אותם הפירושים וההלכות והתשובות שחברו הגאונים, וראו שהם דברים מבוארים, נתקשו בימינו, ואין מבין עניניהם כראוי, אלא מעט במספר. ואין צריך לומר הגמרא עצמה, הבבליית והירושלמית, וספרא וספרי והתוספתא, שהם צריכין דעת רחבה, ונפש חכמה, וזמן ארוך, ואחר כך יודע מהם הדרך הנכונה בדברים האסורים והמותרים, ושאר דיני התורה, היאך הוא".

"ומפני זה נערתי חצני [=בנוסחא מדויקת, שנסתי מתני], אני משה בן מיימון הספרדי, ונשענתי על הצור, ברוך הוא, ובינותי בכל אלו הספרים, וראיתי לחבר דברים המתבררים מכל אלו החיבורים, בענין האסור והמותר, הטמא והטהור, עם שאר דיני התורה, כולם בלשון ברורה, ודרך קצרה, עד שתהא תורה שבעל פה כולה, סדורה בפי הכל, בלא קושיא ולא פירוק. לא זה אומר בכה וזה בכה, אלא דברים ברורים, קרובים, נכונים, על פי המשפט אשר יתבאר מכל אלו החיבורים והפירושים, הנמצאים מימות רבינו הקדוש ועד עכשיו, עד שיהיו כל הדינים גלויין לקטן ולגדול, בדין כל מצוה ומצוה, ובדין כל הדברים שתיקנו חכמים ונביאים. כללו של דבר, כדי שלא יהא אדם צריך לחיבור אחר בעולם, בדין מדיני ישראל, אלא יהא חיבור זה מקבץ לתורה שבעל פה כולה, עם התקנות והמנהגות והגזירות, שנעשו מימות משה רבינו ועד חבור הגמרא, וכמו שפירשו לנו הגאונים בכל חיבוריהם שחיברו אחר הגמרא:

לפיכך קראתי שם חיבור זה "משנה תורה", לפי שאדם קורא בתורה שבכתב תחלה, ואחר כך קורא בזה, **וידוע ממנו תורה שבעל פה כולה**, ואינו צריך לקרות ספר אחר ביניהם". עד כאן לשונו.

ואם יאמר אדם: מי אמר לך לסמוך רק עליו? אני עונה כי לפי התרשמותי כי בכל הספרות היקרה שנתרה בידינו, לא מצאתי ספר אחר כמוהו שהכין לנו כל התלמוד כולו בסידור נאה ומובן. לא רק זה, אלא כל מאות הקושיות ששאלו המפרשים האחרונים על דבריו, אחד לאחד ענה להם הרב יוסף קאפח במהדורתו של "משנה תורה". ולא מצא אפילו מקום אחד שדברי הרמב"ם יהיו מופרכים.

במיוחד הדבר שיש לנו לסמוך על הרמב"ם לאור דברי מרן הרב יוסף קארו (בשו"ת אבקת רוכל, סי' ל"ב):

"הרמב"ם ז"ל אשר הוא גדול הפוסקים וכל קהילות ארץ ישראל והאראביסטאן (מדינות שם שוכנים ערבים: תימן, עיראק, פרס, ארם צובה, וחלק מתורכיה) והמערב (=צפון אפריקה, כלומר מצרים, טוניס, אלג'יריה, מרוקו) נוהגים על פיו, וקבלוהו עליהם לרבם, מי שינהוג כמוהו בקולותיו ובחומרותיו, למה יכפוהו לזוז ממנו?... [עיין שם המשך דבריו שאם יש קהילה נוהגים על פיו, אין בזאת איסור "לא תתגודדו"]."

נחזור לענינו, הפסקות המוחלטת היא לאנשי התלמוד. וכל המנהגים שנהגו הדורות מאז אלף וחמש מאות שנה, אלו שהתחדשו, וביניהם הרבה שהפסיק העם מלקיים אותם, אינם מחייבים ברמה הדומה למה שנאמר בגמרא.

כתב הגר"א (בביאורו לשו"ע חושן משפט כה ס"ק ו): "דעל הגמרא אין רשות להוסיף, ולא לגרוע, כל שכן לחלוק". וכן כתב שו"ת נודע ביהודה (תנינא אבן העזר סי' עט) וכן כתב "ערוך השולחן" (בהקדמתו לחו"מ עמ' 4).

כך לשונו של הרמב"ם, בהקדמתו לביאור המשנה (זרעים, מהד' הרב יוסף קאפח עמ' כ"ה, ובש"ס וילנא עמ' 110) "וכאשר מתו כל החכמים ע"ה שהאחרונים שבהם רבינא ורב אשי, וכבר נשלם התלמוד, הרי כל מי שעמד אחריו אין מטרתו אלא הבנת דבריהם בלבד, עליו [=על התלמוד] אין להוסיף ממנו אין לגרוע".